

الگوپذیری هنر و معماری ایلامی از طبیعت گیاهی و جانوری در فرم و نقش

حسین شموسی^۱، محمد علی کاظم زاده رائف^۲، صبا میردریکوندی^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری مؤسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی خوزستان، ایران

۲- عضو هیئت علمی گروه مهندسی معماری مؤسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی خوزستان، ایران

۳- استاد مدعو گروه مهندسی معماری مؤسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی خوزستان، ایران

چکیده

تمدن ایلامیان را می‌توان در آثار هنری و معماری که از آن دوران بجا مانده، مطالعه و بررسی نمود. آثاری که نشان دهنده تأثیر مستقیم اعتقادات بر مفهوم جامعه از محیط و میزان نقش اعتقادات مذهبی در الویت بندی فضاها در شهر و همچنین همگن سازی محیط زندگی با محیط پیرامون آن، می باشد. ارزش نهادن به محیط و عناصر تشکیل دهنده آن از جمله گیاهان و جانوران، به وضوح در نقوش و کتیبه‌های مربوط به دوره تاریخی عیلامیان (ایلامیان) قابل ملاحظه است، و این امر حاکی از ارتباط متقابل و ارج نهادن به تأثیر مثبت محیط پیرامون بر روند زندگی انسان در آن دوران است. بخشی از الگوپذیری هنر از عناصر محیط را می‌توان به نگرش و جهان بینی حاکم در آن جامعه منسوب نمود، و بخش دیگر را به تفکرات فرهیختگان. در این پژوهش سعی شده با بررسی آثار شاخص تمدن ایلام، جایگاه و نقش مؤثر گیاهان و جانوران در الگو دهی و الهام بخشی هنر ایلامیان مورد تحلیل قرار گیرد. روش تحقیق مقاله، توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه های علمی تخصصی معماری شهرسازی و مطالعه وبسایت های علمی پژوهشی از جمله سیلیویکا، جهاد دانشگاهی و مرکز اطلاع رسانی علوم و فن آوری بوده است.

واژگان کلیدی: هنر ایلامی، معماری ایلامی، طبیعت گیاهی، طبیعت جانوری

۱. مقدمه

ایلام تمدنی تقریباً ناشناخته مانده است. با این وجود، آن ها در میان مردم خاور نزدیک، فرهنگی برجسته و تاریخی داشتند که بیشتر از دو هزار سال را در بر می گیرد. قسمت شرقی شوش زیر خاکریزهایی قرار گرفته که صدها متر طول و در قسمت هایی حدود ۴۰ متر ارتفاع دارد. این کوه خاکریز تمامی آن چیزی است که از شهری که روزی شهر مهمی بوده، برج مانده است... هر تلاشی برای ردیابی نژاد ایلامی با دشواری مواجه می شود. هرچه منابع موجود را بیشتر بررسی می کنید، بیشتر این تصویر را پیدا می کنید که ایلامی ها، ایلامی بوده اند، نژادی با استقلالی خدشه ناپذیر. اطلاعات درباره زندگی روزمره ایلامیان را از مهرهای سومین هزاره می توان یافت. طبق این مهرها سیلوها از خشت خام ساخته شده و بوسیله یک دسته طولانی از گنبدها پوشانده شده است. قسمت خارجی دارای شیارهایی است که میان این شیار و سقف صاف سیلو یک دسته از سوراخهای هواکش قرار گرفته است. (پیرنیا و معاریان، ۱۳۹۱) بدون اغراق درخشان ترین دوره حاکمیت ایلامی ها، دوره میانی است که در آن آثار معماری ارزشمندی ایجاد گردیده، اغلب مهابد هستند. ایلامی ها هم مانند اقوام باستانی دیگر به مذهب و پرستش خدایان متعدد اهمیت می داده اند و موید این مطلب کشف معابد، گورها و نقوش برجسته در نقاط استقرار آنهاست. (زارعی، ۱۳۹۸) هنر ایلام، در زمان فرمانروایی شاه اونتاش - نپیریشا در قرن سیزدهم قبل از میلاد به جایگاه شکوه و بلوغ بی نظیری رسید. هنر در این دوره مورد توجه است اول به دلیل اینکه این عصر دوران اوج مهارت ریخته گری برنز بود و دوم به سبب وجود طرح ها و دستاوردهای معماری معتبر در محل زیگورات که توسط اونتاش - نپیریشا در جغازنبیل بنا شده است. که این هنر در بخش های مختلف مهرها، کاشی ها و نقوش برجسته و ... خود را نشان می دهد. مهرها و نقوش برجسته های زیادی، از این دوره در منطقه شوش بدست آمده است. نقوش برجسته می تواند عنصری میان هنر معماری و نقاشی و بخشی از یک بنا و ساختمان باشد. (معقولی و زراسوندی، ۱۳۹۵) چگونه عناصر طبیعت به مثابه توان های درونی خصیصه های ذاتی انسانی گرفته می شوند و چگونه عالمی بر اندیشه ها و بر تصویرها و بر تخیل های فردی گسترده می شود تا این تعبیر و تفسیر تحقق پذیرد و به زندگی روزمره مردم راه یابد، مسأله ای است بسیار دور از آنچه ما پی گرفته ایم که بشناسیم ... آن چه در عوض گفتنی و در هر حال موضوع کار ما است، اندیشه معطوف به فضای مکانی است. (فلامکی، ۱۳۹۱)

سؤال تحقیق

هنر و معماری دوره ایلامی به چه میزان از گیاهان و جانوران بومی در فرم ها و نقوش الگو پذیرفته است؟

پیشینه پژوهش

کارهای نه چندان زیادی در بررسی نحوه زمینه الگو پذیری معماری ایلام از گیاهان و جانوران، صورت گرفته اما در مقالاتی با عناوین نزدیک به عنوان مقاله فعلی یافته شده که نمونه های مختلفی از هنر و معماری در تمدن ایلام را بررسی می نمایند. در

مقاله ای با عنوان « بررسی زیبایی شناسی هنر ایران در سنگ نگاره‌های عیلامی در منطقه ایذه» به نویسندگی؛ بختیار سامه و علی اصغر شیرازی، با انجام مروری کلی بر اقلیم عیلام در ایران و قلمرو جغرافی آن به بررسی منطقه ایذه، که از این قلمرو بوده است، می‌پردازد. در این مقاله با درج تصاویر سنگ‌هایی تاریخی از دوران ایلام، به بررسی عمق گسترش هنر در اقلیم و میزان ارتباط آن با مردم می‌پردازد. در مقاله معماری مسکونی دوره ایلام با نویسندگی آریتا میرزایی و بهمن فیروزمندی، بیشتر در مورد معماری منازل و ساختمانهای تمدن ایلام و همچنین به ساختار شهری در آن زمان پرداخته شده، که شامل بررسی انواع مصالح بکاررفته در بناهای مسکونی، پرداختن به فضاهای شهری و عمومی از جمله معبد، خیابان و ... و همچنین ساختار فضاهای درونی خانه‌ها می‌پردازد. در مقاله‌ای دیگر با عنوان؛ زیگورات، سازه‌ی تمثیلی از تاریخ یا اسطوره با نویسندگی محمد تقی فاضلی و مهدی کیخانی، اغلب به بنای زیگورات چغازنبیل واقع در شهر شوش پرداخته شده، که در آن به بخشی از فلسفه دخیل در معماری ایلامی و بنای چغازنبیل نیز پرداخته شده، و نشان می‌دهد که به کمک این بنا بود که، تمدن ایلام بعنوان یکی از دیرینه‌ترین تمدن‌های جهان نام گرفت.

روش تحقیق

تحقیق در این مقاله به شیوه توصیفی و تحلیلی انجام شده، که با تجزیه و تحلیل داده‌ها بوسیله جمع آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و برداشت اطلاعات از منابع مرتبط به کمک سایت‌های اینترنتی علمی مرتبط با عنوان مقاله صورت گرفته، و با بررسی مطالب، بخش‌های مناسب با مبحث مقاله در آن قید شده‌اند.

۲. سیر تحول هنر و معماری ایلامی

اثر هنری، یک شیء و در همان حال یک رویداد تاریخی است. ما برای توصیف و تحلیل این اثر، از مقولات و واژگانی بهره می‌گیریم که کم و بیش پذیرفته شده‌اند و برای درک مطلب این کتاب نیز ضرورت قطعی دارند. کهن‌ترین اسناد مکتوب بین النهرین، شناخت واحدهای بزرگ اقتصادی یعنی اجتماعات کنار معابد را آسان تر کرد. نخستین اسناد مکتوب مصری، نوشته‌هایی بر روی ساختمان‌های شاهی یا کنده کاریهای مهر گونه‌ای برای شناسایی مأموران پادشاه بودند. نخستین آثار هنری بین النهرین، غالباً جنبه مذهبی دارند؛ در صورتی که در هنر مصری به ستایش از کارهای پادشاهان مربوط می‌شوند. (گاردنر، ۱۳۸۵) عیلامیان، یعنی ساکنان اولیه ناحیه‌ای از ایران، که مطابق با خوزستان کنونی است و نخستین دولتشان در هزاره سوم بوده، حلقه‌ای میان ایران و سومر پدید آوردند. جلگه بین النهرین به قلمرو ایران وارد شد، بدین سان ارتباط آسان تر گردید. برخی حفاری‌ها حاکی از ارتباط مکرر میان عیلامیان و همسایگان سومریشان در غرب است، که مدت‌ها تابعشان بودند. ولی زمانی هم نیروی آن را یافتند که استقلالشان را به دست آوردند و حتی اربابان پیشین را از پای درآوردند، از قبیل انهدام شهر اور در سال ۲۰۲۵ پ.م. شاید بزرگترین زیگورات ینای عیلامی جغازنبیل باشد. این قدیمی‌ترین بنای تاریخی

شناخته شده در ایران که دارای ماهیت و ابعاد چشمگیر است، پهلو بر اهرام مصر می‌زند. این شاهی است زنده بر علاقه پرشور به شکل کوه. چغازنبیل، که آن را اونتاش گال شاه عیلام در حوالی سال ۱۲۵۰ پ.م. در یکی از شهرهای شوش به نام دوراوتاش ساخته، به اینشوشیناک خدای بزرگ تقدیم شده که نامش به معنی خدایگان شوش است و او را گاو نر نشان می‌دادند. (پوپ، ۱۳۸۵) پیش از ورود آریایی‌ها به حوزه ایران امروزی، این سرزمین پذیرای مردمی شد که به عنوان پایه‌گذار یکی از درخشان‌ترین تمدن‌های ایرانی قلمداد می‌شوند. پرستش خدایان، اعتقاد به قدرت‌های ماورای طبیعت، تقدیس زن و غیره از جمله برخی وجوه شاخص تمدن ایلام هستند که به ویژه در آثار هنری به دست آمده از آن‌ها نمود پیدا کرده‌اند. همسایگی با بین‌النهرین، داد و ستدهای تجاری بین این مناطق، درگیری‌ها و جنگ‌های مداوم و از همه مهم‌تر ثبت و ضبط این رویدادها به واسطه خط، امکان بررسی تاریخی این دو سرزمین را به بهترین شکل به وجود آورده است. (پورفرسنگی و نادعلیان، ۱۳۹۰) دین پس از غلبه بر زندگی و معنی بخشیدن به آن، شکل جامعه و طرز بیان یا نمایش آن در معماری و هنر را نیز تعیین کرد... نقشه شهر، زیرا معبد خدا هسته ساختمانی با عظمت آن را تشکیل می‌داد. این معبد نه فقط قانونی برای دین شهر بلکه مرکز فعالیتهای اداری و اقتصادی آن نیز بود. معبد، در قلمرو خدایی بود که در نزد مردم زمیندار و رمه‌داری بزرگ و ثروتمند و نگهبان شهر به شمار می‌رفت. وظیفه اصلی شهر، خدمت به خدا در مقام یک ارباب بود، همچنان که وظیفه همه شهروندان به طور کلی خدمت به خدایان بود. مجتمع گسترده و بزرگ معبد که در نوع خود شهری در دل شهری دیگر بود، وظایف و نقش‌های

داشت. (گاردرنر، ۱۳۸۵)

بیشمار

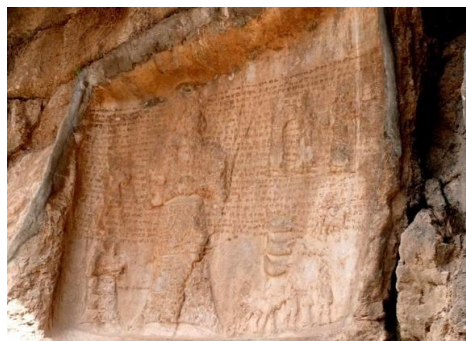

شکل ۱ - تندیس گاو نشسته مربوط به دوره عیلامی ۲۹۰۰ الی ۳۱۰۰ ق.م - منبع: Wikipedia.org

شکل ۲ - تندیس مسین خدای زرین دست، اینشوشیناک خدای شهر شوش اوایل هزاره دوم ق.م - منبع: Wikipedia.org

در بسیاری از فرهنگ‌های باستانی، مار از قدیمی‌ترین نمادهای جانوری با مفاهیم گسترده بود و نماد نامیرایی، حاصلخیزی و در برخی موارد نماد ارواح آن جهانی به شمار می‌رفت. در خاورمیانه باستان در میان اقوام کشاورز، مار نشانه‌ای از آب بود. و تصویر دو مار به هم پیچیده نمادی از حاصلخیزی، رفاه و ثروت است... به طور کلی نقوش مار مانند در موارد فرهنگی میان‌رودان بسیار کمتر و محدودتر از جنوب غرب و فلات ایران در هزاره پنجم و چهارم پیش از میلاد دیده و گزارش شده است. به احتمال بسیار، نخستین نشانه‌های حضور این جانور افسانه‌ای را بر روی مواد فرهنگی میان‌رودان باید در سفال حلف (۵۰۰۰ - ۴۰۰۰ ق.م) جست که بر روی یک قطعه سفال از این دوره نقش ماری چمباتمه زده با دو سر دیده شده است. (مرادی، ۱۳۹۴) در حین کاوش در میان آوارهای برداشته شده از درون بناها، یافته‌های گچی فراوانی به صورت قطعات نسبتاً سالم و شکسته به دست آمد. آرایه‌های گچبری‌ها گیاهی، حیوانی و انسانی هستند که در درون قاب بندی‌های متنوع هندسی قرار داشتند. اغلب گچبری‌ها پوشش بدنه‌ی دیوار، درگاه و طاقچه‌ها بوده‌اند که بنابر قاعده می‌بایست شامل نگاره‌هایی باشد که برای به وجود آوردن یک نقش مکرر با هم ترکیب شده‌اند. این تزئینات بسیار غنی و پرمایه اجرا شدند که متأسفانه در اثر عوامل مختلف طبیعی و انسانی تخریب شده‌اند و هیچ قطعه‌ی برجایی به دست نیامد. (خسروی، ۱۳۹۸) اگرچه تا پایان تمدن عیلام جدال سیاسی و نظامی با بین‌النهرینی‌ها ادامه داشت. اما استقلال تقریبی مذهب آناندر آثار باقیمانده به خوبی مشهود است. پژوهشگران اروپایی زیادی با حضور در خوزستان، به کشفیات مهمی دست یافته‌اند؛ یکی از این مکان‌ها، ایذه در خوزستان است که گنجینه‌ای از نقوش برجسته و کتیبه‌های عیلامی را در خود جای داده و مرکز ایلام (شوش) را به دشت اصفهان وصل می‌کرد... حجاران عیلامی سینه یک صخره را انتخاب کرده با ابزار موجود مجموع فضای ماندی را به نسبت‌های متفاوت از ۳۷ تا ۸ سانتیمتر نقر کرده‌اند که سایبان و حفاظتی طبیعی شبیه یک تاقچه ایجاد شده است. این نقش در یک قاب مستطیلی نامنظمی حجاری شده که بخشی از سمت راست چهارچوب قاب در اثر ریزش مداوم آب دچار خوردگی شده است و به علت نامنظم بودن اندازه دقیق قابل ذکر نیست، اما حدوداً اندازه آن ۱۰۲*۱۶۵ سانتی متر است. (سامه و شیرازی، ۱۳۹۱)

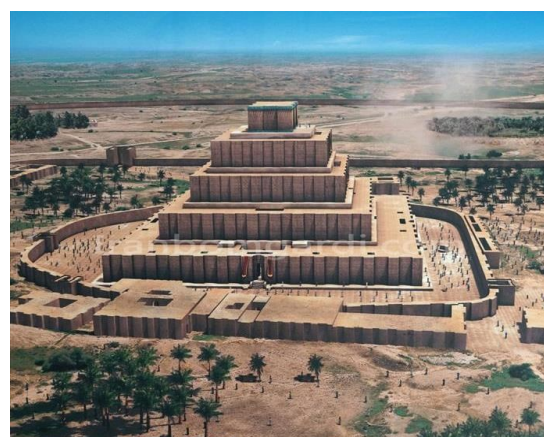

شکل ۳ - تصویر کتیبه حکاکی شده در منطقه ایذه از دوران عیلام - منبع Rahnoo.com

Asreizeh.com شکل ۴ - سنگ نبشته مرد ایستاده عیلامی در منطقه ایذه - منبع

دین پس از غلبه بر زندگی و معنی بخشیدن به آن، شکل جامعه و طرز بیان یا نمایش آن در معماری و هنر را نیز تعیین کرد. کشور - شهر بین النهرین، در زیر حمایت خدای شهر بود... نقشه شهر، این مرکزیت خدا را در زندگی خود نشان می داد، زیرا معبد خدا هسته ساختمانی با عظمت آن را تشکیل می داد. این معبد نه فقط کانونی برای دین شهر، بلکه مرکز فعالیت های اداری و اقتصادی آن نیز بود. معبد، در واقع قلمرو خدایی بود که در نزد مردم زمین دار و رمه داری بزرگ و ثروتمند و نگهبان شهر به شمار می رفت. وظیفه اصلی شهر، خدمت به خدا در مقام یک ارباب بود، همچنان که وظیفه همه شهروندان به طور کلی خدمت به خدایان بود. (گاردنر، ۱۳۸۵) از جمله اقوام سرزمین های بین النهرین و فلات ایران می توان به سومری ها، آکدی ها، بابلی ها، آشوری ها در بین النهرین و عیلامی ها و مهاجران آریایی ساکن در فلات ایران اشاره کرد. در میان اقوام ساکن در سرزمین میان رودان علاوه بر احداث معاقدی با شکوه برای خدایان، ساخت بناهایی به مانند کوه در چندین طبقه متشکل از سکوهایی بر روی هم مرسوم بود. به این بناها «زیگورات» گفته می شد. سومریان و بابلیان چون کوه مهمی نداشتند، زیگورات ها و عبادتگاه های خود را «کوه آسا» می ساختند. در فرهنگ های لغت واژه ی زیگورات به معنای بلند معنا شده است. (فضلی و کیخایی، ؟)

شکل ۵ - تصویر بازتوسیم شده زیگورات چغازنبیل - منبع

iranboomgardi.com

شکل ۶ - تصویری از چغازنبیل فعلی در شهر شوش استان خوزستان - منبع سایت اینترنتی آزاد

زیگورات، که به هر دو صورت معبد و مقبره به کار می رفته از پنج برج متحدالمرکز با بلندیهای مختلف تشکیل شده، که برج میانی و بلندتر ۳۵ مترمربع مساحت و ۵۰ متر بلندی دارد. چهار دروازه آن که طاق آجری محکمی دارد به بلندی ۷ متر است. این دروازه ها به مجموعه ای از اتاق ها، که طول برخی به ۱۵ متر می رسد، آرامگاه ها، دالان ها، طاق ها، پلکان ها و فاضلاب ها منتهی می شود. دیوارهای زیگورات، که بیشتر از خشت خام است و با ساروج و قیر ملاط شده، در بسیاری جاها پوشیده از آجر لعاب دار کوره پزی با رنگ های آبی و سبز و درخشش فلزی است. از خاتم کاری عاج هم استفاده شده و درهای

چوبی را با معرق شیشه مات آراسته‌اند که بر آن‌ها جانوران در حال جست نقش بسته. تزئینات معماری بر روی لعاب دار انجام گرفته است... در معماری عیلامی معمولاً خشت خام به کار می‌رفت، همراه با آجر قرمز برای روکش. مقارن سده دوازدهم ق.م آجرهای لعابدار برای آرایش به کار می‌رفت، آبی و سبز در چغازنبیل و آبی و زرد در شوش. (پوپ، ۱۳۸۵)

۳. جایگاه طبیعت گیاهی و جانوری در فرم و نقوش معماری ایلامی

آنچه انسان در محیط با آن در تعامل است منشأ مفهوم سازی اعتباری و در نهایت شکل گیری ارزش‌هاست. از یک سو انسان همواره با این پرسش مواجه است که منشأ و مبدأ او و پیرامونش چیست. آنچه انسان تا کنون پیموده و مسیری که می‌پیماید، بخشی دیگر از ارکان بنیادین محیط است که از آن با اصطلاح تاریخ، نام برده می‌شود. انسان‌های دیگر یا جامعه، بخشی دیگر از محیط پیرامون‌اند و در نهایت آنچه محیط مادی در اختیار انسان گذاشته و شامل هر آنچه محیط مادی در اختیار انسان گذاشته و شامل هر آنچه از موجودات جاندار و بی جانی است که هویتی مستقل از انسان دارند و حاصل باور و علم است که هویتی مستقل از انسان دارند و حاصل باور و علم غیر حقیقی او و مناسباتش نیستند و به طور عام طبیعت نام می‌گیرند. (قره بگلو، ۱۳۹۷؛ ۱۰۵) از دید نیارشی، یکی از کهن‌ترین تاق‌های تیزه‌دار هنوز در چغازنبیل و آرامگاه‌های پیرامون آن بر جای مانده است. روش ویژه آجر چینی تاق بگونه هره است که به آن رومی می‌گویند. شاید نخستین بار در آرامگاه‌های بیرون شهر دورانتاش با آجرهای بزرگ و ملات قیر طبیعی ساخته شده و این زمانی بوده که رومیان زندگی ابتدایی داشته‌اند. ساختمانی آن‌ها بیشتر خشت و آجر و ساروج و دیگر ملات‌ها بوده است. (پیرنیا و معماریان، ۱۳۹۱) آثار معماری ایلامی نیز نمایانگر تکامل فن معماری در تمدن‌های خاورمیانه است. که مصالح مهم آن را خشت و آجر تشکیل می‌دهند. بزرگ‌ترین اثر معماری این تمدن است. این بنا بزرگ‌ترین بنای خشتی جهان و کهن‌ترین بنای ایرانی «زیگورات چغازنبیل» محسوب می‌شود. در این معبد همچنین برای اولین بار در معماری ایران با تأکید بر فنون پیشرفته لعاب از کاشی برای تزئین استفاده شده است. علاوه بر آن در قسمت در ورودی معبد ردیف میله‌های باریک شیشه‌ای مات به کاررفته که شاید بتوان آن را اولین کاربرد شیشه در تاریخ معماری جهان به حساب آورد. درهای چوبی این بنا علاوه بر معرق شیشه با نقوش زرین و سیمین به روش خاتم کاری عاج به کار رفته است. (تسلیمی، ۱۳۹۱)

شکل ۷ - تصویری از فعالیت جامعه و اهمیت گیاه در Tamadonema.ir

اعتقادات عیلامیان - منبع:

شکل ۸ - سنگ نبشته ای عیلامی با نمایش صحنه نبرد در کنار گیاهان بومی حائز اهمیت - منبع:

این نقوش نمادی از تفکر، باورها و اعتقادات مردمان عصر باستان است که در قالب آثار هنری جلوه‌نمایی می‌کند. (دادور و روزبهانی، ۱۳۹۴) بر روی سفال‌های شوش نقوش انتزاعی و نمادین بسیاری کار شده است که با تکیه بر اسناد مکتوب تاریخی، منابع و پژوهش‌های موجود در رابطه سفال‌های شوش به بررسی عناصر تصویری نمادین نقش بسته بر روی آنها پرداخته خواهد شد. این نقوش بیشتر روی سفال‌های یافت شده از شوش دیده می‌شود. (معقولی و زراسوندی، ۱۳۹۵) در اثر مهری که مربوط به حدود ۲۴۰۰ ق.م می‌باشد و از شوش بدست آمده، صحنه‌های اساطیری را مشاهده می‌نمایم. در قسمت بالای این اثر مهر الهه شکارچی، ایشتار، یک نیایشگر، عقرب، حیوان اساطیری و دو انسان-گاو نر و در ردیف پایین نیز ایشتار، زن یا الهه‌ای دیگر در مقابل او و موضوعی بین النهرینی که نبرد حیوانات درنده را از یک سو و انسان و خدا از سوی دیگر می‌باشد. (عرب و شریفی نسب، ۱۳۸۷)

تصویر ۷. مهری با تصویر صفوف حیوانات، دوران عیلام اولیه، حدود ۲۹۰۰ تا ۳۱۰۰ ق.م. [Harper et al., ۱۹۹۲: ۷۱]

شکل ۹- مهری با تصویر صفوف حیوانات، دوران عیلام اولیه، حدود ۲۹۰۰ الی ۳۱۰۰ ق.م - منبع: Aoapedia.ir

علاوه بر موارد مذکور قلعه خارج از شهر واقع بوده زیرا آن را عنصری پاک و مقدس می دانستند. لکن آن را از محل زندگی خود، با فاصله بنا می کردند. همچنین قلعه در زاویه دید کل شهر قرار داشته و برای همه قابل مشاهده بوده است. برای آیینی چون دین ایلامیان که طبیعت گرا بوده و عناصر طبیعت را مورد تقدیس قرار می دهد، وقتی شهر در پایین است، در منظر مقابل آن در بالا، یک چشم انداز طبیعی وجود دارد. (امیرخانی و همکاران، ۱۳۸۷) درست همان طور که دین رسمی و زندگی شهری سومریان در سپیده دمان تاریخ مدون گونه جدیدی از تجربه انسانی را پی می افکند، همینان با استفاده از خط و هنر پیکری نیز شیوه جدیدی را برای بازنمایی آن تجربه ابداع کردند. خط یا نوشتن از طریق ساده و تبدیل کردن تصاویر به علائم یا الفبای میخی با ترکیبهای بیشمار که با قلمی توک تیز در الواح گلی نقر می شد، ابداع گردید. در هنر پیکری، به کمک روند ساده سازی مشابهی، انبوه شکل‌های ظاهر اشیاء موجودی در دنیای بصری، به چند ویژگی مؤثر و کافی برای نمایاندن پیکره انسان و عمل انسان تقلیل یافتند. (گاردنر، ۱۳۸۵)

نتیجه گیری

روند پیشرفت و ترقی در هر زمینه‌ی علمی و هنری، مرهون پیشینه آن است. پیشینه‌ای که گرچه با علم امروز فاصله ژرفایی دارد، اما بدون در نظر گرفتن اندیشه‌های اولیه در آن نمی‌توان به سطح امروزی رسید. هنر ایلامی که بر اساس باورها و اعتقادات بنا نهاده شده، نشانگر درایت و دانایی مردم آن زمان بوده است. هنری که با ذکر جزئیات عناصر و نمایش بخش-های حائز اهمیت در پی رساندن پیامی مبنی بر محترم شمردن رابطه‌ی متقابل انسان و محیط می‌باشد. در جای جای آثار هنری و معماری بجا مانده از این تمدن به وضوح نقوش مختلف از گیاهان و جانوران محیط قابل ملاحظه‌اند، بطوری که در بررسی بعمل آمده می‌توان گفت که بخش جدا نشدنی از هنر آن دوران به شمار می‌روند.

جدول: نمونه آثار شاخص کاربرد طبیعت گیاهی و جانوری در هنرهای کاربردی تمدن ایلامی

	<p>دوره تمدن ایلام میانی</p>	<p>نقش حک شده نبرد فرمانده ایلام با یک شیر در میان دو نخل خرما</p>
	<p>دوره تمدن ایلام میانی</p>	<p>تندیس الهه ای از تمدن ایلام میانی به همراه دو بز در دو طرف آن</p>
	<p>دوره تمدن ایلام میانی</p>	<p>نقش حک شده زن به همراه ماهی</p>

منابع

- ۱- تسلیمی، نصرالله، (۱۳۹۱)، تاریخ هنر ایران، تهران، شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی
- ۲- کورت گروتز، یورک، ۱۳۹۳، زیبایی شناسی در معماری، ترجمه؛ پاکزاد، جهانشاه و همایون، عبدالرضا، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران
- ۳- گاردنر، هلن (۱۳۸۵)، هنر در گذر زمان، به تجدید نظر؛ دلاکروا، هورست و ج. تنسی، ریچارد، ترجمه؛ فرامرزی، محمدمتقی، انتشارات نگاه، تهران
- ۴- پوپ، ارتور، (۱۳۸۵)، معماری ایران، ترجمه؛ صدری افشار، غلامحسین، انتشارات اختران، تهران
- ۵- پیرنیا، محمد کریم و معماریان، غلامحسین، (۱۳۹۱)، سبک شناسی معماری ایرانی، نشر سروش دانش، تهران
- ۶- سامه، بختیار و شیرازی، علی اصغر، (۱۳۹۱)، بررسی زیبایی شناسی هنر ایران در سنگ نگاره‌های عیلامی در منطقه ایذه، مجله مطالعات ایران، سال یازدهم، شماره بیست و یکم
- ۷- فاضلی، محمد تقی و کیخایی، مهدی، (؟)، زیگورات سازه‌ی تمثیلی از تاریخ یا اسطوره، پژوهش نامه تاریخ، پرتال جامع علوم انسانی
- ۸- معقولی، نادیا، زراسوندی، آیسودا، (۱۳۹۵)، نماد شناسی تطبیقی نقوش معماری گونه هنر تمدن ایلام (شوش) و هنر تمدن جیرفت، پنجمین کنفرانس بین المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری و شهرسازی، سنگاپور
- ۹- عرب، حسنعلی و شریفی نسب، کوثر، (۱۳۸۷)، دین سالاری کانون اندیشه و تمدن در ایلام باستان، پژوهش نامه تاریخ، سال سوم، شماره چهارم
- ۱۰- دادور، ابوالقاسم و روزبهرانی، رویا، (۱۳۹۴)، مطالعه تطبیقی جانوران ترکیبی در هنر هخامنشیان و آشوریان با تأکید بر نقوش برجسته و مهرها، فصلنامه علمی-پژوهشی نگره

۱۱- امیرخانی، آرین و بقایی، پرهام و پورجعفر، محمدرضا، (۱۳۸۷)، تأملی بر چگونگی تکوین مفاهیم اصولی معماری منظر و تبلور آن در منظر ایران باستان (از ابتدا تا پایان دوران هخامنشی)، آرمانشهر، شماره ۱

۱۲- خسروی، لیلا، (۱۳۹۹)، نویافته‌های گچی ساسانی از بناهای اعیانی گوریه و جهانگیر بر کرانه‌ی رود کنگیر ایوان در استان ایلام، پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران، شماره ۲۴، دوره دهم

۱۳- عابد دوست، حسین و کاظم پور، زیبا، (۱۳۹۵)، تحلیل ریشه‌ها و مفاهیم نقوش هندسی معماری دوره اسلامی در هنر کهن ایرانی، فصلنامه علمی-ترویجی نگارینه هنر اسلامی، دوره سوم، شماره دهم